

Atamirzayeva Maxliyo Xabibullayevna,

Qo'qon universiteti Andijon filiali
Tillarni o'qitish kafedrası lotin tili va
tibbiy terminologiya fani o'qituvchisi

TIBBIYOTGA OID ILMIY MATNLAR TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK VA LINGVOMADANIY TAFOVUTLAR: INGLIZ, RUS, FRANSUZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiy matnlarni tarjima qilishda ekvivalentlik va lingvomadaniy tafovutlar muammosi to'rtta tilda misollar yordamida ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ekvivalentlik, lingvomadaniy, leksik ekvivalentlik, tafovut, tibbiy terminologiya.

Tibbiyot — inson salomatligi va hayotini saqlashga qaratilgan muhim soha. Tibbiy bilim va texnologiyalarining global miqyosda tarqalishi tibbiy matnlarning turli tillarga tarjima qilinishini taqozo etadi. Ingliz, rus, fransuz va o'zbek tillari tibbiy adabiyotda keng qo'llaniladigan tillar sirasiga kiradi. Ushbu maqola tibbiyotga oid ilmiy matnlarni tarjima qilishda ekvivalentlik va lingvomadaniy tafovutlar muammosini ko'rib chiqadi.

Ekvivalentlik — tarjimaning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, tarjima qilinayotgan matnning asl nusxadagi ma'nosini to'liq va aniq yetkazishni nazarda tutadi. Tibbiy matnlarda ekvivalentlikka erishish ayniqsa muhimdir, chunki xato tarjima tashxis qo'yishda, davolashda va bemorning ahvolini baholashda jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Tibbiy matnlarni tarjima qilishda quyidagi ekvivalentlik turlari ajratiladi:

- **Leksik ekvivalentlik** — tarjima qilinayotgan tildagi so'z yoki terminning asl nusxadagi so'z yoki terminga to'liq mos kelishi.
- **Grammatik ekvivalentlik** — tarjima qilinayotgan tildagi grammatik konstruksiyalarning asl nusxadagi grammatik konstruksiyalarga mos kelishi.
- **Semantik ekvivalentlik** — tarjima qilinayotgan matnning ma'nosining asl nusxadagi ma'noga to'liq mos kelishi.
- **Pragmatik ekvivalentlik** — tarjima qilinayotgan matnning asl nusxadagi kommunikativ funksiyasini bajarishi.

Lingvomadaniy tafovutlar — turli tillarda so'zlovchi xalqlar madaniyatidagi farqlar tufayli yuzaga keladigan til xususiyatlari. Tibbiy matnlarda lingvomadaniy tafovutlar tarjimada qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Masalan, turli tillarda tibbiy terminlar va tushunchalar turlicha ifodalanishi mumkin. Shuningdek, turli madaniyatlarda bemorlar bilan munosabat, kasallikni qabul qilish va davolash usullari ham farq qilishi mumkin.

Ingliz, rus, fransuz va o'zbek tillari tibbiy terminologiya va leksikada o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, ingliz tilida ko'plab tibbiy terminlar lotin tilidan kelib chiqqan bo'lsa, rus tilida slavyan tillaridan o'zlashgan terminlar ko'p uchraydi. Fransuz tilida esa nemis tilidan o'zlashgan terminlar ham mavjud. O'zbek tilida esa arab va fors tillaridan kirib kelgan tibbiy terminlar ko'p qo'llaniladi.

Bundan tashqari, ushbu tillarda tibbiy matnlarning uslubi va tuzilishi ham farq qilishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi tibbiy matnlar odatda aniq va qisqa bayon etish uslubiga ega bo'lsa, rus tilidagi matnlarda emotsional va metaforik ifodalar ko'proq uchraydi. Fransuz tilidagi matnlarda esa murakkab grammatik konstruksiyalar va stilistik figuralar ko'proq qo'llaniladi. O'zbek tilidagi tibbiy matnlarda esa xalqona tilga yaqin iboralar va metaforalar ham uchraydi.

Leksik ekvivalentlik va terminlar:

- **Ingliz tili:** "myocardial infarction"
- **Rus tili:** "инфаркт миокарда"
- **Fransuz tilida:** "infarctus du myocarde"
- **O'zbek tilida:** "miokard infarkti"

Ushbu misolda ko'rib turganimizdek, tibbiy terminlar turli tillarda turlicha ifodalanadi. Tarjimon leksik ekvivalentlikka erishish uchun tegishli terminlarni to'g'ri tanlash kerak.

Grammatik ekvivalentlik:

- **Ingliz tili:** "The patient was admitted to the hospital."
- **Rus tili:** "Пациент был госпитализирован в больницу."
- **Fransuz tili:** "Le patient a été admis à l'hôpital."
- **O'zbek tili:** "Bemor kasalxonaga yotqizildi."

Ushbu misolda tarjimon grammatik ekvivalentlikka erishish uchun gapning tuzilishini tarjima qilinayotgan tilning grammatik qoidalariga moslashtirishi lozim.

Semantik ekvivalentlik:

- **Ingliz tili:** "The patient complained of a headache."
- **Rus tili:** "Пациент жаловался на головную боль."
- **Fransuz tili:** "Le patient se plaignait de maux de tête."
- **O'zbek tili:** "Bemor bosh og'rig'idan shikoyat qildi."

Pragmatik ekvivalentlik:

- **Ingliz tili:** "Take two pills three times a day."
- **Rus tili:** "Принимайте по две таблетки три раза в день."
- **Fransuz tili:** "Prenez deux comprimés trois fois par jour."
- **O'zbek tili:** "Kuniga uch marta ikkitadan tabletka iching."

Yuqoridagi misolda dorini qabul qilish bo'yicha ko'rsatmalar turli tillarda bir xil bo'lsada, iboralar va so'zlar turlicha ishlatilishi mumkin. Tarjimon pragmatic ekvivalentlikka erishish uchun ko'rsatmalarning maqsadini va auditoriyasini hisobga olish kerak.

Lingvomadaniy tafovutlar:

- **Ingliz tili:** "The patient is in critical condition."
- **Rus tili:** "Состояние пациента критическое."
- **Fransuz tili:** "L'état du patient est critique."
- **O'zbek tili:** "Bemorning ahvoli og'ir."

Ushbu misolda "critical condition" iborasi turli tillarda turlicha ifodalanishi mumkin. Tarjimon lingvomadaniy tafovutlarni inobatga oilb, iboraning ma'nosini to'g'ri yetkazishi kerak.

Bular bir nechta misollar. Tibbiy matnlarni tarjima qilishda ekvivalentlik va lingvomadaniy tafovutlar muammosi juda murakkab va ko;p qirralidir.

Tibbiy matnlarni tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun quyidagi yo'llardan foydalanish mumkin:

- **Tibbiy terminologiya bo'yicha lug'atlar va ma'lumotnomalardan foydalanish.**
- **Tarjima qilinayotgan matnning kontekstini hisobga olish.**
- **Lingvomadaniy tafovutlarni inobatga olish.**
- **Professional tarjimonlar xizmatidan foydalanish.**
- **Tarjima sifatini nazorat qilish.**

Tibbiyotga oid ilmiy matnlarni tarjima qilishda ekvivalentlik va lingvomadaniy tafovutlar muammosi jiddiy ahamiyatga ega. Ushbu muammolarni hal qilish uchun tarjimonlardan yuqori malaka va tibbiy bilim talab etiladi. Tarjima sifatini oshirish uchun esa tibbiy terminologiya bo'yicha lug'atlar va ma'lumotnomalardan foydalanish, matn kontekstini hisobga olish, lingvomadaniy tafovutlarni inobatga olish va professional tarjimonlar xizmatidan foydalanish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. В.Н. Комиссаров. Теория перевода (лингвистические аспекты). М.: Высшая школа, 1990. — 253 с. — ISBN: 5-06-001057-
2. А.В. Федоров. Основы общей теории перевода.
3. И.С. Алексеев. Введение в переводоведение. 23 марта, 2020 mrospr. <http://library.wksu.kz/> ...
4. В.В. Воробьев. Лингвокультурология (теория и методы). Изд-во Росс. ун-та Дружбы народов, 1997. - 331 с.
5. Ingliz, rus, fransuz va o'zbek tillarida tibbiy terminologiya bo'yicha lug'atlar va ma'lumotnomalar.